

Олександр Ляшенко

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА НА ШЛЯХУ ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено питанню якості української системи загальної середньої освіти. Висвітлено результати участі українських школярів у Міжнародному дослідженні якості природничо-математичної освіти TIMSS – 2007 та результати ЗНО – 2010 випускників шкіл. Автор наголошує на важливості внесення змін у зміст освіти та оновленні Державного стандарту освіти, піддає сумніву доцільність повернення до 11-річного терміну повної загальної освіти.

Якісна освіта, рівний доступ до неї усіх громадян, незалежно від майнового стану, соціального статусу, місця проживання чи інших факторів, є головною метою сучасної освітньої політики Української Держави. На жаль, сьогодні немає можливості однозначно оцінити якість української системи загальної середньої освіти, оскільки наші школярі брали участь лише в одному міжнародному моніторинговому дослідженні – у 2007 році в порівняльному оцінюванні природничо-математичної освіти TIMSS. Інші вітчизняні обстеження якості середньої освіти (у 2005 році за методологією TIMSS; у 2007 році – учнів початкової школи) не дають підстав зробити це достовірно, оскільки не мають достатньої аналітичної аргументованості і були епізодичними, без належного опрацювання методології.

Участь українських школярів у Міжнародному дослідженні якості природничо-математичної освіти TIMSS-2007 дала можливість виміряти рівень навчальних досягнень учнів початкової та основної школи з математики та природознавства і порівняти його з іншими країнами, виявити проблемні питання у розвитку природничо-математичної освіти та визначити завдання, які сприятимуть удосконаленню шкільної освіти. У дослідженні взяли участь

понад 9 тисяч учнів 4-х і 8-х класів зі 149 шкіл, відібраними організаторами міжнародного дослідження.

За результатами виконання тестів з математики і природничих наук українські учні початкової школи посіли 26 місце з 37 країн-учасниць. Восьмикласники посіли 25 місце з математики і 19 з природничих дисциплін із 50 країн-учасниць. Хоча ці результати лише трохи нижче середнього міжнародного рівня, але вони насторожують тим, що нижче розмістилися країни, які не мають такого наукового потенціалу, як Україна [1; 2].

Аналіз результатів міжнародного дослідження TIMSS–2007 засвідчив, що 80 відсотків наших учнів початкової школи виявили здатність використовувати основні математичні знання у нескладних ситуаціях та інтерпретувати одержані дані. Водночас лише третина з них змогла виконати завдання на застосування набутих знань та умінь у реальних ситуаціях, характерних для повсякденного життя. Учні 4-х класів добре справилися з завданнями з природознавства на відтворення знань, проте лише 28 відсотків з них успішно виконали завдання на розуміння явищ і процесів, що відбуваються у природі.

Це вказує на те, що стратегія навчання в українських школах до сих пір зорієнтована на славнозвісні ЗУНи, на формальне засвоєння програмного матеріалу, а не на компетентнісний підхід до навчання, як це має місце у світовій освітній практиці передових країн.

Поряд з результатами міжнародного обстеження TIMSS–2007 певні висновки можна зробити також на основі аналізу результатів зовнішнього незалежного оцінювання випускників шкіл [3]. Проте ці дані ще не отримали відповідного моніторингового опрацювання, і тому можуть бути лише орієнтовними.

**Розподіл абітурієнтів за кількістю набраних балів (у відсотках)
з предметів, що входили до ЗНО у 2010 році**

Предмет	100– 123 бали	124– 150 балів	151– 180 балів	181– 190	191– 200
----------------	--------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------	---------------------

				балів	балів
Українська мова і література	9,1	41,0	42,4	5,3	2,14
Математика	7,2	40,6	44,6	5,2	2,22
Історія України	8,2	40,1	44,4	5,0	2,4
Фізика	6,87	41,28	44,51	5,17	2,18
Хімія	10,09	39,89	42,61	5,28	2,13
Біологія	8,36	37,76	46,41	5,17	2,28
Географія	9,07	39,70	43,50	5,25	2,47
Англійська мова	7,2	43,3	41,8	5,7	2,2
Іспанська мова	8,6	40,1	44,2	3,6	3,6
Німецька мова	7,1	43,3	42,2	5,3	2,1
Французька мова	7,8	42,6	42,1	5,4	2,2

Так, за результатами 2010 року (див. таблицю) менше 124 балів, що є необхідними для подання документів для вступу до вищих навчальних закладів, набрали з різних предметів 7–10 відсотків учасників тестувань. Близько 40 відсотків абітурієнтів за результатами тестувань отримали від 124 до 150 балів; приблизно стільки ж мали результат у 151–180 балів; лише трохи більше 7 відсотків абітурієнтів набирали понад 180 балів, демонструючи високу якість засвоєння навчального матеріалу шкільних програм з предметів ЗНО.

Між тим міжнародний досвід засвідчує, що саме моніторингові дослідження є одним з найефективніших засобів поліпшення якості шкільної освіти, оскільки вони не лише дають інформацію про рівень навчальних досягнень школярів, а й виявляють недоліки у функціонуванні освітньої

системи та націлюють на внесення раціональних коректив до неї, створення відповідного освітнього середовища. Зазначимо, що багатьма нормативними документами, зокрема Указом Президента України від 30.09.2010 р. № 926 "Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні" передбачено створення національної системи моніторингових досліджень якості освіти та участь школярів нашої країни у міжнародних порівняльних дослідженнях. Проте ці наміри залишилися лише на папері і поки не знаходять реального практичного втілення у вітчизняній освітній практиці.

На сьогодні в сенсі підвищення якості загальної середньої освіти, особливо у зв'язку з поверненням до 11-річного терміну навчання, нагальним постає питання про внесення змін у зміст освіти, зокрема підготовка нової редакції Державного стандарту загальної середньої освіти. З цією метою вченими Національної академії педагогічних наук України оновлено Державний стандарт початкової освіти, яким передбачено збереження єдиного освітнього простору; посилення регламентуючої ролі школи в системі неперервної освіти; забезпечення еквівалентності здобуття початкової освіти у різних формах; розвантаження початкової освіти, забезпечення психічного та фізичного здоров'я учнів; створення умов для диференційованого навчання; орієнтація на реалізацію компетентнісного підходу до змісту освіти, на формування універсальних компетенцій.

Розпочато роботу над новою редакцією освітнього стандарту для основної і старшої школи, який має врахувати наслідки впровадження першої його редакції, основні підходи, реалізовані новою редакцією освітнього стандарту для початкової школи, а також досвід зарубіжних країн з формування змісту шкільної освіти. На відміну від чинного стандарту, який є фактично стандартом змісту загальної середньої освіти, нова його редакція повинна визначати не лише державні вимоги до освіченості учнів, але й зобов'язання держави щодо створення належних умов для їх досягнення.

Вихідною у розробленні оновленого варіанту освітнього стандарту має стати соціально-педагогічна модель випускника загальноосвітньої школи, яка відображає

кінцеву мету загальної середньої освіти. В її основу, враховуючи тенденції розвитку освітніх процесів у розвинених країнах світу, слід покласти систему цінностей освіти і компетентностей, які визначають здатність особистості успішно діяти у відповідних життєвих і навчальних ситуаціях і нести відповідальність за такі дії. Адже характеристика сучасної освіченої людини не обмежується здобутими знаннями і сформованими вміннями і навичками. Невід'ємними ознаками освіченості є переконання, світогляд, активна громадянська позиція особистості, що дають змогу інтегруватися в соціокультурне середовище, креативно реагувати на проблеми і виклики сучасності, усвідомлювати свою роль у суспільстві і світі.

Перегляд змісту освіти має здійснюватися передусім із урахуванням його необхідності й достатності для формування відповідних компетентностей з попереднім критичним аналізом і уточненням їх переліку (особливо предметних компетентностей), враховуючи, що середня школа здійснює загальноосвітню, а не спеціальну професійну підготовку учнів.

Попередній досвід організації профільного навчання засвідчив надмірний обсяг обов'язкового для всіх учнів (інваріантного) освітнього компонента, що, з одного боку, веде до навчального перевантаження школярів, а з іншого, не дає змоги ефективно задовольнити їхні освітні потреби, пов'язані з подальшими життєвими планами. Тому стандарт має унормувати співвідношення між навчальними годинами інваріантного і варіативного освітніх компонентів у старшій школі, встановивши його орієнтовно у відношенні 50 на 50 відсотків.

Особливо проблемним, на нашу думку, видається реалізація ідеї профільної старшої школи в умовах дворічного циклу функціонування старшої школи (10-11 класи). Очевидно, що й освітні стандарти, і Концепція профільного навчання у старшій школі, і навчальні плани та програми, загалом модель трирічної профільної старшої школи (10-12 класи), запропонована для 12-річного терміну навчання, потребують суттєвого доопрацювання, оскільки не можуть бути механічно застосованими до умов нинішньої 11-річної школи.

Аналіз світового досвіду засвідчує, що повернення до 11-річного терміну повної загальної середньої освіти було кроком хибним і не виваженим, без

належного психолого-педагогічного обґрунтування і науково-методичного супроводу. Адже нормативне запровадження обов'язкової дошкільної освіти дітей п'ятирічного віку, запропоноване як альтернатива, потребує визначення вимог до рівнів їхньої підготовки на завершенні цього етапу, відповідного переструктурування змісту початкової освіти, створення відповідного навчально-методичного забезпечення для дошкільної освіти з урахуванням принципу наступності і перспективності між дошкільною і початковою ланками загальної освіти.

Зазначимо, що в ЄС, до якого прагне вступити Україна, нема жодної країни, де повна загальна середня освіта, яка дає право вступу до університетів, тривала б менше 12 років. Заради справедливості слід зазначити, що в більшості країн ЄС обов'язковою є 9–10-річна освіта, а повну загальну середню освіту, здобувають 60–80 відсотків школярів, хоча більшість з них (понад 95 відсотків) навчається до 18–19 років у різних типах навчальних закладів, що надають повну і неповну середню освіту.

Безумовно, поліпшення якості освіти не можна обмежити лише оновленням змісту навчання. Це один з компонентів цього багатомірного поняття сучасної освіти, який крім того повинен відображати і процесуальні, і ресурсні, і результативні чинники цілісного освітнього процесу. Разом з тим він є визначальним у внеску решти складників, що характеризують освітню практику як таку, що відповідає викликам сучасного суспільства знань. І в цьому полягає його провідна роль у забезпеченні якості сучасної освіти. Тому модернізація змісту загальної середньої освіти, що розпочата нині в Україні, є першим необхідним кроком на шляху української середньої школи до якісної освіти.

Література

1. TIMSS 2007. International Mathematics Report: Findings from IEA's Trends in International Mathematics and Science Study at the Fourth and Eighth Grades / Ina V.S. Mullis, Michael O. Martin, Pierre Foy etc. – TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College.– 488 p.

2. TIMSS 2007. International Science Report: Findings from IEA's Trends in International Mathematics and Science Study at the Fourth and Eighth Grades / Michael O. Martin, Ina V.S. Mullis, Pierre Foy etc. – TIMSS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College. – 512 p.

3. Офіційний звіт про проведення зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів України в 2010 році.– К.: УЦОЯО, 2010.– 352 с.

Ляшенко А.

Украинская школа на пути к качественному образованию

Статья посвящена вопросу качества украинской системы общего среднего образования. Высветлены результаты участия украинских школьников в Международном исследовании качества природно-математических наук TIMSS – 2007 и результаты внешнего независимого тестирования 2010 выпускников школ. Автор акцентирует на важности внесения изменений в содержание образования и обновление Государственного стандарта образования, поддает сомнению целесообразность возврата к 11-летнему сроку полного среднего образования.

Lyashenko O.

Ukrainian School on the Way to Quality Education

The article is devoted to the quality of general secondary education system in Ukraine. In the article are discovered the results of participation of Ukrainian students in the International investigation of natural and mathematical education quality TIMSS – 2007 and results of External independent testing 2010 of school graduates. The author underlines the importance of changes in educational content and updating of the standard of education, questioned the advisability of returning to the 11-year period of complete general education.